

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМ. Г.С. СКОВОРОДИ
КАФЕДРА СУСПІЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ДИСЦИПЛІН І ГЕОГРАФІЇ
ОБЛАСНИЙ КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД "ХАРКІВСЬКИЙ ОРГАНІЗАЦІЙНО-
МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР ТУРИЗМУ"**

ГЕОГРАФІЯ ТА ТУРИЗМ

**Матеріали V Всеукраїнської
науково-практичної Інтернет-конференції
Харківського національного педагогічного університету
ім. Г.С. Сковороди
(28 лютого 2022 р., м. Харків)**

**Харків
2022**

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет ім. Г.С. Сковороди
Кафедра суспільно-економічних дисциплін і географії
Обласний комунальний заклад Харківський організаційно-методичний центр туризму"

ГЕОГРАФІЯ ТА ТУРИЗМ

Матеріали V Всеукраїнської
науково-практичної Інтернет-конференції
Харківського національного педагогічного університету
ім. Г.С. Сковороди
(28 лютого 2022 р., м. Харків)

Харків
2022

УДК: 338.48:911: 322: 314.1: 37:502:551:63: 504:379.852

Редакційна колегія:

О.О. Ніколаєнко – д.і.н, професорка кафедри історії України Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди;

П.І. Лоцман – к.г.н, доцент кафедри суспільно-економічних дисциплін і географії Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди;

О.О. Зеленько - к.е.н, доцент, завідувач кафедри суспільно-економічних дисциплін і географії Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди;

Ю.І. Муромцева – к.е.н., доцентка кафедри суспільно-економічних дисциплін і географії Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди.

С.В. Некос – к.г.н, доцентка кафедри суспільно-економічних дисциплін і географії Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди;

В.Д. Холодок – к.наук з держ управління, директорка обласного комунального закладу "Харківський організаційно-методичний Центр Туризму";

*Затверджено редакційно-видавничою радою Харківського національного педагогічного університету імені Г.С.Сковороди
протокол № 3 від 16.03.2022*

Географія та туризм: Матеріали V Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди (28 лютого 2022 р., м. Харків) / за заг. ред. Лоцмана П. І. Харків: ХНПУ ім.Г.С.Сковороди, 2022. – 256 с.

У збірнику представлено матеріали, присвячені актуальним питанням сучасної географічної науки та туризмознавства.

Розглянуто освітні тенденції і проблеми дистанційного навчання у галузях географії, краєзнавства та туризму, проблеми природокористування, екологічної безпеки, економічної географії, висвітлено питання про стан і розвиток туризму в світі та Україні, в т.ч за умови карантинних обмежень, туристичних ресурсів, природної та культурно-історичної спадщини України.

Для викладачів, аспірантів, магістрів, студентів вищих навчальних закладів.

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат, статистичних даних, галузевої термінології, наявність плагіату, імен власних та інших відомостей.

© Харківський національний педагогічний університет імені Г.С.Сковороди, 2022

Коптєва Т.С. МУЗЕЄФІКАЦІЯ ГІРНИЧОПРОМИСЛОВИХ ЛАНДШАФТІВ КРИВОРІЗЬКОЇ ЛАНДШАФТНО - ТЕХНОЧНОЇ СИСТЕМИ.....79

Розділ 3. Соціально-економічні та демографічні проблеми сучасності.....83

Афоніна О.О. ТЕРИТОРІАЛЬНО-СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ СМЕРТНОСТІ НАСЕЛЕННЯ ЧЕРНІГІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....83

Каракуц І. В. АНАЛІЗ І ПЕРСПЕКТИВИ ДЕМОГРАФІЧНОЇ СИТУАЦІЇ В УКРАЇНІ.....90

Макогон С. НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ: ТЕНДЕНЦІЇ ДИНАМІКИ ЧИСЕЛЬНОСТІ ТА МІГРАЦІЇ.....94

Павленко О. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТА НЕГАТИВНІ НАСЛІДКИ ЧОРНОЇ МЕТАЛУРГІЇ В УКРАЇНІ.....100

Розділ 4. Історико-культурна спадщина та рекреаційно-туристичний потенціал України.....112

Харламов М. І., Логовський І.М. МУЗЕЙ СЛОБОЖАНСЬКОГО МИТЦЯ М.Л. КРОПИВНИЦЬКОГО У МІСТІ КРОПИВНИЦЬКИЙ.....112

Роїк О. Р. ДОСЛІДЖЕННЯ КЛЮЧОВИХ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ У КОНТЕКСТІ СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ.....116

Гончарова О. С. ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ МИСТЕЦЬКОЇ СПАДЩИНИ І.Ю.РЕПІНА НА ХАРКІВЩИНІ.....125

Колода В. В. ПАМ'ЯТКИ АРХЕОЛОГІЇ – НЕРОЗКРИТИЙ ПОТЕНЦІАЛ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ НА ХАРКІВЩИНІ134

Ільницька-Гикавчук Г.Я. АНАЛІЗ ТУРИСТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....140

Орищенко К. Р. ПЕРСПЕКТИВИ ВІДРОДЖЕННЯ ЗАМКІВ УКРАЇНИ.....144

Мельник А. В., Бенедюк В. В., Антипюк О. В., Качаровський Р. Є. ОСЕРЕДКИ АВТЕНТИЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ КОВЕЛЬСЬКОГО РАЙОНУ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ ЯК ЗАСІБ ЗБЕРЕЖЕННЯ ЕТНОКУЛЬТУРИ.....152

УДК 911.3

Макогон Станіслав
студент III курсу спеціальності «Середня освіта. Географія»,
Харківський національний педагогічний
університет ім. Г. С. Сковороди, м. Харків

НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ: ТЕНДЕНЦІЇ ДИНАМІКИ ЧИСЕЛЬНОСТІ ТА МІГРАЦІЇ

Науковий керівник: Муромцева Ю. І., к. е. н., доцент,
доцент кафедри суспільно-економічних дисциплін і географії
Харківський національний педагогічний
університет ім. Г. С. Сковороди, м. Харків

За прогнозами ООН щодо кількості населення України до 2050 р., то чисельність населення скоротиться на 17 % і складатиме 36,4 млн громадян, а ще через 50 років нас стане на 7,2 млн осіб менше. Україна входить у десятку країн, у яких до 2050 р. очікується найбільш стрімке скорочення населення. Основною критичною причиною стрімкого зменшення кількості населення в Україні є не тільки низька народжуваність, а й висока смертність.

Проблеми депопуляції розглядали такі вітчизняні вчені, як: А. Гальчинський, О. Гладун, Долішній, Я. Жаліло, Б. Кваснюк, В. Геєць, С. Козловський, Б. Крімер, І. Курило, Е. Лібанова, Ю. Муромцева, С. Пирожков, О. Ральчук, Н. Рингач, А. Романюк, Заставецька, А. Степаненко, В. Горбулін, В. Стешенко та інші.

За даними Державної служби статистики, на 1 січня 2022 р. кількість постійного населення України становила 40 млн 997 тис. 699 осіб, (без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та непідконтрольних територій Донецької і Луганської областей. Протягом останніх десятиліть спостерігається постійне зменшення чисельності населення України за рахунок природного та механічного руху населення. Демографічні проблеми України пов'язані з високою передчасною смертністю, низькою народжуваністю та від'ємним сальдо міграції. Так,

народжуваність в Україні одна з найнижчих серед європейських країн і складає 1,2 дитини на жінку. Також із чоловіків, які доживають до 16 років, третина не доживає до 60. Така висока смертність є основною причиною зниження кількості населення. За статистичними даними, чоловіча смертність в Україні приблизно втричі більша, ніж жіноча. Причини високої смертності криються у способі життя чоловіків і в умовах праці.

Отже, основна причина скорочення населення - це від'ємний природний приріст. Як наслідок, населення України значно постарішало, але тривалість життя не збільшилася. Проблема зменшення народжуваності пов'язана із загостренням проблем функціонування сім'ї як осередку відтворення населення. Поширилися такі явища, як відкладання шлюбів і народження дітей, безшлюбне материнство, соціальне сирітство, збільшення кількості розлучень. Рівень природного скорочення населення в сільській місцевості (7,4 %) удвічі перевищує рівень природного скорочення населення в міських поселеннях (3,8 %).

За даними Держстату [1], в Україні посилюються процеси еміграції населення. Як наслідок, від'ємне міграційне сальдо і скорочення населення в багатьох областях країни. Найпоширенішою формою зміни місця проживання громадян України є внутрішні міграції. Так, за даними Держстату, внутрішні переміщення приблизно в 10 разів переважають за обсягом зареєстровані випадки зовнішньої міграції. Більше половини всіх переїздів здійснюють усередині регіонів (між містом і селом) і лише близько третини - між регіонами держави. У міжрегіональних міграціях основними приймачами є м. Київ та Київська область. Відсутність належних умов працевлаштування в селі разом з традиційною для сільської молоді навчальною міграцією спричинили значні втрати молодого населення сіл, інтенсивність вибуття якого у 3-4 рази вища, ніж сільського населення загалом. У зв'язку з вибуттям молоді прискорюється старіння сільського населення, погіршуються показники його природного відтворення.

Унаслідок анексії Росією АР Крим та втрати Україною контролю над частиною території Донецької та Луганської областей з'явилися великі потоки людей, які були змушені залишити місця свого постійного проживання і переселитися до інших регіонів України (у засобах масової інформації їх визначають як «вимушені переселенці», в офіційних документах - як «внутрішньо переміщені особи» (далі - ВПО) [4]. Більшість ВПО перебувають у найближчих до місць попереднього проживання регіонах, що свідчить про намір повернутися до покинутих домівок. Водночас, за даними соціологів, близько третини ВПО орієнтується на постійне проживання в інших регіонах України.

Після запровадження демократичних свобод, зокрема й свободи пересування, а також реалізації угоди про безвізовий режим з країнами Європи, стрімко зростає зовнішня міграція населення України (зокрема, за рахунок перетину західного кордону). Постійно зростає чисельність українців і українок, які проживають на території Євросоюзу, нині їх - понад 1 млн осіб, що становить понад 7 % іноземців із третіх країн на території ЄС. Найбільше українців і українок проживає в Італії, Польщі, Німеччині, Чехії та Іспанії.

Значна кількість населення України (понад 1 млн осіб) перебуває за кордоном для здійснення трудової діяльності. У трудовій міграції переважають чоловіки, найчисленнішими серед яких є особи 30-44 років (понад 40 %). Більшість трудових мігрантів походить із західних областей України, 41 % має середню або середню спеціальну освіту, 36 % - вищу освіту, що свідчить про значний відтік кваліфікованих кадрів [5].

Вищезазначене дозволяє стверджувати, що мігранти сприяють зростанню економіки у приймаючих країнах, беручись за роботу, яка вимагає великого внеску людських ресурсів і енергії, але вважається непрестижною в цьому суспільстві. Приймаючі країни зацікавлені у притоці кваліфікованих фахівців з України, які відіграють важливу роль у створенні комерційних

підприємств і впровадженні інновацій, особливо в областях, пов'язаних з науково-технічним прогресом.

В останні роки основними країнами призначення трудових мігрантів з України є Польща, Росія, Чехія та Італія. На них припадає близько 80 % загальних потоків короткострокових та довгострокових трудових мігрантів з України. Так, за даними дослідження Міжнародної організації з міграції (МОМ), у структурі трудової міграції з України відбуваються зміни, а саме - збільшився обсяг довгострокової міграції. Крім того, до міграції дедалі більше долучаються молодь, жінки, мешканці міст, вихідці з Північної, Центральної та Східної України. В останні роки у країнах, куди спрямовані потоки трудової міграції, зростає чисельність українських студентів. Найбільше з них навчається в Польщі, Німеччині, Росії, Канаді та Чехії. За даними Держстату, статевий склад населення України характеризується суттєвою гендерною диспропорцією. Чисельна перевага жінок над чоловіками у складі населення України спостерігається з 36 років і з віком збільшується.

Найважливішими умовами успішності демографічної політики є її системність і стабільність. Серед пріоритетних напрямків демографічної політики в Україні насамперед виділяють поліпшення якості життя населення.

На думку вчених (Ємельянова, Є. С., Степурина С. О. та ін.) якість життя - це ступінь розвитку та повнота задоволення всього комплексу потреб та інтересів людей, що виявляються як у різних видах діяльності, так і в житті загалом [2], [7]. Виділяються п'ять основних інтегральних показників, які є складовими якісної життєдіяльності населення. Серед них: якість населення (очікувана тривалість життя, народжуваність, смертність, рівень освіти, кваліфікація тощо); Добробут населення (реальні доходи, рівень споживання товарів і послуг, рівень забезпечення потужностями інфраструктури суспільства тощо); соціальна безпека (рівень умов праці,

соціального захисту, соціально-політичного здоров'я самого суспільства та ін.); якість навколишнього середовища (дані про забруднення повітряного простору, води, про якість ґрунту, рівень біорізноманіття тощо); природно-кліматичні умови (склад і обсяги природно-сировинних ресурсів, клімат).

Для розв'язання проблем демографічної кризи насамперед слід реалізувати положення про якісні характеристики населення та гармонізацію його відтворення. Із цією метою держава спрямовує свою діяльність на забезпечення економічних передумов уповільнення процесів депопуляції, формування настанов на здоровий спосіб життя, нової ціннісної основи демографічної поведінки, яка ґрунтувалася б на пріоритетах сім'ї, дітей та гендерної рівності. Одним з перспективних напрямів є забезпечення умов для можливості поєднання зайнятості жінки і виконання нею репродуктивної функції, зокрема, шляхом більшого залучення чоловіків до догляду за дитиною у ранньому віці.

Задля поліпшення державної міграційної політики України потрібно спрямувати владу на: зменшення втрат населення країни через еміграцію шляхом забезпечення громадянам і громадянкам гідних соціально-економічних умов проживання на Батьківщині; протидію незаконній міграції і торгівлі людьми; захист інтересів українських емігрантів, розвиток тісних зв'язків з іноземними діаспорами; повернення працівників-мігрантів та етнічних українців шляхом створення привабливих умов для використання їхніх валютних заощаджень у підприємницькій діяльності на території України [2]. Важливим моментом є також запровадження сукупності методів міграційної політики в контексті загальної стратегії соціально-економічного розвитку України та підвищення її конкурентоспроможності в загальнонаціональному, регіональному та глобальному вимірі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Дані Державної служби статистики <http://www.ukrstat.gov.ua/>

2. Ємельянова, Є. С. "Сучасні інтернет-технології як метод формування професійної комунікативної культури (з досвіду міжнародної співпраці)/Ємельянова ЄС." Іноземні мови у вищій освіті: лінгвістичні, психолого-педагогічні та методичні перспективи: М-ли Всеукраїнської науково-практичної конф. Vol. 16.
3. Лібанова, Е. М. "Зовнішні трудові міграції українців: масштаби, причини, наслідки." Демографія та соціальна економіка 2 (2018): 11-26.
4. Муромцева Ю.І. Внутрішньо переміщені особи в Україні та їх вплив на ринок праці регіону «Економіка»: Збірник наукових праць /За заг. ред. акад. АПН України І.Ф. Прокопенка. - Харків: ХНПУ , 2015.-Вип.15.-200 с.- С.69- 77
5. Муромцева, Ю. І. "Соціальне партнерство як інструмент формування трудового потенціалу населення." Соціальне партнерство та його роль в становленні ринкової економіки в Україні. Збірник наукових праць.–Х.: ХІБМ (2000): 147-152.
6. Немець Л. М., Сільченко Ю. Ю., Вірченко П. А. Економічна і соціальна географія України. Навчальний посібник. – Харків, 2014. – 265 с.
7. Степуріна С. О. Тенденції освітньої міграції та її вплив на інституційне середовище в Україні [Електронний ресурс] / С. О. Степуріна, В. І. Дериховська // Економіка та суспільство = Economy and Society : електрон. наук. фахове вид. – 2018. – № 17. – С. 496-505. – Режим доступу: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/17_ukr/73.pdf